

Sygn. akt V ACa 704/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 października 2012 r.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku – Wydział V Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Włodzimierz Gawrylczyk
Sędziowie:	SA Irma Kul (spr.) SA Maryla Domel-Jasińska
Protokolant:	stażysta Aleksandra Ćwiek

po rozpoznaniu w dniu 9 października 2012 r. w Gdańsku na rozprawie

sprawy z powództwa

Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w W.

przeciwko

A. W.

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Toruniu

z dnia 5 kwietnia 2012 r. sygn. akt I C 1933/11

I oddala apelację;

II nie obciąża powoda kosztami zastępstwa procesowego za instancję odwoławczą.

UZASADNIENIE

Powódka Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa wniosła o orzeczenie nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym, aby pozwany A. W. zapłacił powodowi Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa z siedzibą w W. kwotę 83.634,25 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 7 lipca 2011 r. do dnia zapłaty, oraz zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych oraz opłaty skarbowej od pełnomocnictwa w kwocie 17 zł, a w przypadku wniesienia przez pozwanego w terminie zarzutów, o utrzymanie nakazu zapłaty w mocy albo zasądzenie od pozwanej na rzecz powoda kwoty 83.634,25 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 7 lipca 2011r. do dnia zapłaty, oraz zasądzenie od pozwanego na

rzecz powoda kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych oraz opłaty skarbowej od pełnomocnictwa w kwocie 17 zł.

W uzasadnieniu pisma powód wyjaśnił, iż w dniu 28 sierpnia 2005r. zawarł z pozwanym umowę określającą zasady udzielenia przez powodową Agencję pomocy finansowej na realizację przez pozwanego projektu w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego "Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006" w zakresie priorytetu "Wspieranie zmian i dostosowań w sektorze rolno-żywnościowym" działanie "Ułatwianie startu młodym rolnikom." Agencja udzieliła pozwanemu pomocy finansowej w kwocie 50.000 zł., wypłata nastąpiła w dniu 20 października 2005r. Na zabezpieczenie wykonania przez pozwanego zobowiązań określonych w umowie pozwany wystawił weksel in blanco, do którego w tym samym dniu została sporządzona deklaracja wekslowa. Zarówno weksel in blanco, jak i deklaracja wekslowa zostały złożone przez pozwanego w Oddziale Regionalnym powoda w T. w dniu zawarcia umowy. W wyniku przeprowadzonej oceny realizowanego przez pozwanego projektu stwierdzono, że pozwany nie dopełnił w terminie 5 lat uzupełnienia wykształcenia w celu spełnienia wymogu dotyczącego kwalifikacji zawodowych, do czego zobowiązał się wraz z podpisaniem umowy o dofinansowanie. W związku z tym, że pozwany rozpoczął prowadzenie gospodarstwa rolnego w dniu 26 stycznia 2010r., termin do spełnienia warunków upłynął w dniu 26 stycznia 2010r. Pismem z dnia 26 lutego 2010r. powód wezwał pozwanego do zwrotu pomocy. Pozwany nie zgodził się ze stanowiskiem organu i złożył pismo zawierające prośbę o wydłużenie terminu, które powód potraktował jako odwołanie. Powód dokonał analizy odwołania, lecz nie podzielił argumentów w nim zawartych, o czym pisemnie zawiadomił pozwanego. W dniu 16 czerwca 2011r. powód wystosował "Ostateczne wezwanie do zapłaty", w którym wzywał do zapłaty sumy dochodzonej pozvem i poinformował o zamiarze wypełnienia weksla stanowiącego zabezpieczenie zwrotu należności ARiMR. Pozwany nie wykupił weksla. Nakazem zapłaty z dnia 5 września 2011r. w sprawie o sygn. akt I Nc 87/11 nakazano pozwanemu, aby zapłacił z weksla na rzecz powoda ARiMR w W. kwotę 83.634,25 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 7 lipca 2011r. do dnia zapłaty oraz kwotę 4.663 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania, w tym kwotę 3.617 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego. Od powyższego nakazu zapłaty pozwany złożył zarzuty. W zarzutach od nakazu zapłaty pozwany wniósł o uchylene nakazu zapłaty w całości i oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów postępowania według norm przepisanych. W uzasadnieniu pisma pozwany podniósł, iż ocena dokonana przez powoda jest nierzeczowa i absurdalna, ponieważ powód zataił istotne dla sprawy dowody, a mianowicie powód nie dołączył do pozwu świadectwa ukończenia przez pozwanego zasadniczej szkoły rolniczej z dnia 19 czerwca 1996r. Dlatego, zdaniem pozwanego, uzupełnienie kwalifikacji przez pozwanego miało polegać na uzupełnieniu 3-letniego stażu pracy w gospodarstwie rolnym. Pozwany podejmował próby ukończenia szkoły. Ponadto, pozwany podniósł zarzut nieważności weksla z powodu jego wypełnienia przez powoda na kwotę dochodzoną pozvem, a nie do kwoty 50.000 zł, jak wynikało to z deklaracji wekslowej. W piśmie procesowym z dnia 21 listopada 2011r., będącym odpowiedzią na zarzuty pozwanego, pełnomocnik powoda wniósł o utrzymanie nakazu zapłaty w całości w mocy. Wyjaśniając wskazał, iż powód nie zgadza się ze stanowiskiem pozwanego, jakoby wywiązał się on ze wszystkich zobowiązań zawartej w dniu 28 sierpnia 2005r. umowy o dofinansowanie projektu. Pozwany na dzień złożenia wniosku posiadał zasadnicze wykształcenie rolnicze. Zgodnie z umową pozwany zobowiązany był do uzupełnienia swojego wykształcenia w okresie nie dłuższym niż 5 lat od chwili podjęcia prowadzenia gospodarstwa rolnego, tj. od do dnia 26 stycznia 2010r. Pozwany dostarczył świadectwo ukończenia uzupełniającego liceum ogólnokształcącego dla dorosłych, które z braku wymaganego trzyletniego stażu pracy w gospodarstwie rolnym było niewystarczające do uznania, iż pozwany spełniał wymóg kwalifikacji zawodowych. W świetle powyższego błędne jest stanowisko pozwanego, że spełnił warunek uzupełnienia wykształcenia w terminie określonym umową.

Wyrokiem z 5 kwietnia 2012r. Sąd Okręgowy w Toruniu oddalił powództwo (pkt 1) i zasądził od powoda na rzecz pozwanego kwotę 3.617 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego (pkt 2). Wyrokiem uzupełniającym z 26 kwietnia 2012r. Sąd Okręgowy w Toruniu uzupełnił w/w wyrok w ten sposób, że w pkt 1 zamieścił następujące orzeczenie "uchyla nakaz zapłaty w całości tutejszego Sądu z dnia 5 września 2011r., sygn. akt I Nc 87/11".

Powyższy wyrok Sąd I instancji oparł na następujących ustaleniach faktycznych i rozważaniach prawnych:

W dniu 28 sierpnia 2005r. powódka Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w W. zawarła z pozwanym A. W. umowę określającą zasady udzielania przez powodową Agencję pomocy finansowej na realizację przez pozwanego projektu w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego "Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006" w ramach priorytetu "Wspieranie zmian i dostosowań w sektorze rolno-żywnościowym" działanie "Ułatwianie startu młodym rolnikom". W umowie nr (...) o dofinansowanie, w § 6 ust. 2 wskazano przypadki, w jakich beneficjent zobowiązuje się do zwrotu pomocy wraz z odsetkami w wysokości określonej jak dla zaległości podatkowych, liczonymi od dnia wypłacenia przez Agencję pomocy na rzecz beneficjenta. Określono między innymi, iż zwrot pomocy następuje w przypadku niewypełnienia co najmniej jednego z zobowiązań, o których mowa w § 5 ust. 1. Z § 5 ust. 1 pkt 9 umowy wynika obowiązek uzupełnienia wykształcenia w celu spełnienia wymogu dotyczącego kwalifikacji zawodowych w przypadku, gdy wymóg ten nie był spełniony w dniu złożenia wniosku o dofinansowanie realizacji projektu. Zawierając umowę pozwany posiadał zasadnicze wykształcenie rolnicze, ukończył 19 czerwca 1996r. Zasadniczą Szkołę Rolniczą w G.. Pozwany prowadził wówczas, tj. od dnia 26 stycznia 2005r., gospodarstwo rolne położone w (...) gmina P. powiat świecki. Od 26 stycznia 2005r. pozwany był ubezpieczony w KRUS-ie. Pozwany zobowiązał się do uzupełnienia wykształcenia w okresie nie dłuższym niż 5 lat od chwili podjęcia prowadzenia gospodarstwa rolnego, tj. do dnia 26 stycznia 2010r. Pozwany dostarczył razem z pismem z dnia 25 listopada 2009r. i z 15 stycznia 2010r. do(...) Oddziału Regionalnego świadectwo ukończenia uzupełniającego liceum ogólnokształcącego dla dorosłych z 29 kwietnia 2009r. Pozwany nie podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników jako domownik, ponieważ zatrudniony był poza rolnictwem i pomagał rodzicom w pracach w ich gospodarstwie rolnym. Rodzice pozwanego nie opłacali za syna składek KRUS-u jako domownika. Na zabezpieczenie wykonania przez pozwanego zobowiązań określonych w umowie, pozwany wystawił w dniu 25 sierpnia 2005r. weksel in blanco. W tym samym dniu do weksla została sporządzona deklaracja wekslowa. Agencja udzieliła pozwanemu pomocy finansowej w kwocie 50.000 zł, którą pozwany zużył na zakup środków do produkcji roślinnej oraz na zakup kombajnu. Pozwany, pismem z dnia 25 listopada 2009r., zwrócił się do powodowej Agencji do Oddziału w T. z prośbą o wydłużenie terminu uzupełnienia wykształcenia motywując swoją prośbę tym, że rozpoczął naukę w Policealnej Szkole Zawodowej, którą ukończy w styczniu 2011r. i uzyska wtedy średnie wykształcenie rolnicze. Z pismem o podobnej treści z dnia 15 stycznia 2010r. pozwany zwrócił się do powodowej Agencji do W.. Powódka nie zgodziła się na przedłużenie terminu do ukończenia nauki przez pozwanego w Policealnej Szkole Zawodowej. Pozwany raz jeszcze poprosił powoda o przedłużenie tego terminu pismem z dnia 12 lutego 2010r. Dnia 16 czerwca 2010r. powódka wezwała pozwanego do osobistego stawiennictwa w dniu 6 lipca 2010r. w siedzibie(...) Oddziału Regionalnego ARiMR w T. w celu zapłaty sumy wekslowej w kwocie 83.634,25 zł z weksla, stanowiącego zabezpieczenie zwrotu należności ARiMR z tytułu umowy z dnia 25 sierpnia 2005r. i tym samym do wykupu weksla. Pozwany dnia 28 lutego 2011r. zdał egzamin potwierdzający kwalifikacje w zawodzie technik rolnik i uzyskał dyplom. Od 2003r. w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Ś. oraz w Zespole Szkół Ekonomicznych w K. nie było naboru do technikum rolniczego z powodu małej ilości chętnych do podjęcia nauki. W latach 2006-2010 nie zostało też utworzone 3-letnie technikum uzupełniające dla dorosłych w zawodzie technik rolnik w Zespole Szkół CKP w G..

Sąd I instancji wskazał, że powyższy stan faktyczny ustalił w oparciu o załączone do akt dokumenty prywatne i urzędowe oraz zeznania pozwanego.

Sąd I instancji uznał, że pozwany na chwilę zamknięcia rozprawy spełnił wszystkie zobowiązania wynikające z zawartej z powódką umowy, w tym również obowiązek uzupełnienia wykształcenia i powódka nie miała prawa żądać zwrotu otrzymanej z Agencji pomocy finansowej wraz z odsetkami. Sąd Okręgowy wskazał, że celem udzielonej przez powódkę dotacji jest pomoc młodym rolnikom, rozwój obszarów wiejskich, podnoszenie kwalifikacji rolników, ich wykształcenia i modernizacja sektora żywnościowego. Cele te zostały osiągnięte ponieważ pozwany otrzymaną dotację zainwestował w gospodarstwo rolne, kupił nowy kombajn oraz uzupełnił wykształcenie rolnicze do poziomu średniego wykształcenia. Wprawdzie uzyskał to wykształcenie z przekroczeniem terminu określonego w umowie, ale występowały w tym okresie trudności z uzyskaniem wykształcenia niezależne od pozwanego. Pozwany bowiem wykazał zaświadczeniami z trzech szkół znajdujących się w pobliżu miejsca zamieszkania pozwanego, że nie było w latach od 2005r. chętnych do ukończenia średniej szkoły rolniczej i dlatego nie ogłaszano naboru w tych szkołach. Zgodnie z przepisem art. 5 kc nie można czynić ze swego prawa użytku, który byłby sprzeczny ze społeczno -

gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współzycia społecznego. Domaganie się od pozwanego zwrotu dotacji wraz z odsetkami w wysokości określonej dla zaległości podatkowych spowodowałoby ogromną szkodę w majątku pozwanego i mogłoby doprowadzić go do bankructwa. Dlatego zgodnie z wyżej cytowanym przepisem, to żądanie umowy Sąd I instancji uznał za sprzeczne z prawem i zasadami współzycia społecznego i w tej sprawie byłoby nadużyciem prawa. Z tych względów Sąd I instancji uchylił w całości nakaz zapłaty z dnia 5 września 2011r. i oddalił powództwo.

O kosztach procesu Sąd I instancji orzekł na podstawie art. 98 kpc i obciążył nimi powódkę jako stronę przegrywającą proces.

Od powyższego wyroku apelację wniósł powód zaskarżając wyrok w całości i zarzucił Sądowi I instancji naruszenie prawa materialnego, tj. art. 5 kc, art. 4 ust. 2 i art. 71 rozporządzenia Komisji (WE) nr 817/2004, art. 49 rozporządzenia Komisji (WE) nr 2419/2001, załącznika do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 3 września 2004r. w sprawie przyjęcia sektorowego Programu Operacyjnego "Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006 (Dz.U. Nr 197, poz. 2010 w części dotyczącej Działania 1.2. "Ułatwianie startu młodym rolnikom") przez błędną jego wykładnię w postaci uznania, że powód nie był zobowiązany do przestrzegania w/w norm prawnych i mógł opierając się na zasadach współzycia społecznego odstąpić od wymagania zwrotu nienależnej pozwanemu płatności. Podnosząc powyższe zarzuty skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku przez zasądzenie od pozwanego na jego rzecz kwoty dochodzonej od pozwanego, tj. kwoty 83.634,25 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 7 lipca 2011r. do dnia zapłaty. Nadto domagał się zasądzenia od pozwanego na swoją rzecz kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego za I i II instancję według norm przepisanych oraz opłaty skarbowej od pełnomocnictwa w kwocie 17 zł.

W odpowiedzi na apelację pozwany wniósł o jej oddalenie i zasądzenie kosztów procesu.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na pewną sprzeczność w argumentacji Sądu Okręgowego wynikającą z uzasadnienia zaskarżonego wyroku. Z jednej strony uznał bowiem Sąd, że skoro na chwilę zamknięcia rozprawy pozwany spełnił wszystkie zobowiązania wynikające z zawartej z powódką umowy w tym obowiązek uzupełnienia wykształcenia to powódka nie miała prawa żądać zwrotu udzielonej dotacji, zaś z drugiej odwołał się do art. 5 kc przyjmując, że powódka – w okolicznościach tej sprawy – nie może czynić ze swego prawa użytku.

Konstrukcja nadużycia prawa podmiotowego wymaga, by w każdym przypadku stosowania art. 5 kc ustalić istnienie uprawnienia po stronie osoby, której zachowanie jest oceniane.

Inaczej rzecz ujmując rzeczą sądu rozpatrującego czyjeś zachowanie jest w pierwszej kolejności badanie istnienia materialnoprawnej podstawy a dopiero potem ocena jego zgodności z kryteriami wymienionymi w art. 5 kc.

Nie ulega wątpliwości, że umowa zawarta przez strony w dniu 25 sierpnia 2005 r. nakładała na beneficjenta (pozwanego) szereg obowiązków, które ten miał wykonać w określonym czasie. Do tych obowiązków należało m.in. uzupełnienie wykształcenia zawodowego przed upływem 5 lat od rozpoczęcia prowadzenia gospodarstwa rolnego. W przypadku niewypełnienia co najmniej jednego z przyjętych przez beneficjenta zobowiązań, stawał się on zobowiązany do zwrotu pomocy wraz z odsetkami liczonymi od dnia wypłacenia przez powódkę pomocy. Z kolei powódkę obciążał obowiązek domagania się zwrotu udzielonej pomocy.

Jest okolicznością bezsporną, że pozwany nie wypełnił w terminie zaskarżonym w umowie obowiązku uzupełnienia wykształcenia zawodowego a wobec uchylania się od zwrotu dotacji powódka miała pełne prawo wystąpić o jej zwrot. Wbrew stanowisku Sądu Okręgowego bez znaczenia dla prawa powódki jest okoliczność, że na chwilę zamknięcia rozprawy pozwany również i ten obowiązek spełnił. Pozwany nie wywiązał się z umowy czego konsekwencją jest istnienie po stronie powodowej uprawnienia materialnoprawnego. Jedynym bowiem kryterium przedmiotowego zakresu stosowania art. 5 kc jest wykonywanie przez osobę, której zachowanie podlega ocenie uprawnienia

materialnoprawnego. Powódka wykonuje swoje uprawnienie a zatem stwierdzenie, że przez Sąd Okręgowy, że „powódka nie miała prawa żądać zwrotu otrzymanej z Agencji pomocy finansowej wraz z odsetkami” jest całkowicie dowolne.

Przechodząc do oceny przez pryzmat art. 5 kc zachowania powódki należy uznać, że istotnie nadużywa ona swojego prawa podmiotowego domagając się zwrotu dotacji. Zauważyć przy tym trzeba, że art. 5 kc nie różnicuje ochrony praw podmiotowych, w szczególności nie uzależnia jej od potencjału ekonomicznego uczestników obrotu gospodarczego co pozwala rozważać odmowę ochrony prawnej również w odniesieniu do wszystkich podmiotów w tym również publicznoprawnych.

Otóż art. 5 kc stanowi, że nie można czynić ze swego prawa użytku który byłby sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony.

Przyjmuje się, że zasady współżycia społecznego wypełniają zasady moralne, obyczajowe, słuszność, tradycja itp. Są one wyznaczone przez pewne wartości powszechnie uznawane w społeczeństwie. Przestrzeganie owych reguł spotyka się z pozytywną oceną, jest aprobowane, zaś ich naruszenie jest traktowane jako naganne, spotyka się z dezaprobatą. Odwołanie się do reguł moralnych czy reguł słuszności nakazuje poszukiwanie sprawiedliwości, prawdy i dobra. Klauzula zasad współżycia społecznego pozwala więc badać wszelkie relacje międzyludzkie na tle relacji społecznych i odwoływać się do reakcji ogółu czy oceniane zachowanie jest poprawne.

Odnosząc się do rozpoznawanej sprawy należy przypomnieć, że strony zawarły umowę w ramach programu „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”. W zamian za ułatwienie startu pozwanemu jako młodemu rolnikowi poprzez udzielenie przez Agencję stosowanej dotacji, rolnik przyjął na siebie szereg obowiązków. Miał on obowiązek prowadzenia gospodarstwa rolnego w tym w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej, przez co najmniej 5 lat, spełnienia kryterium żywotności ekonomicznej gospodarstwa, spełnienia minimalnych standardów w zakresie higieny, ochrony środowiska i warunków utrzymania zwierząt w przypadku gdy gospodarstwo to nie spełniało powyższych standardów w dniu złożenia wniosku o dofinansowanie realizacji projektu oraz uzupełnienia wykształcenia zawodowego w sytuacji gdy wymóg ten nie był spełniony w dniu złożenia wniosku o dofinansowanie realizacji projektu.

Skoro powódka zarzuca pozwanemu, że nie dotrzymał jednego tylko warunku w postaci uzupełnienia w terminie wykształcenia zawodowego – oznacza to, że pozostałe warunki zostały przez pozwanego spełnione. Cel umowy jakim była realizacja projektu w postaci osiągnięcia żywotności ekonomicznej gospodarstwa rolnego i spełnienia przynajmniej minimalnych standardów w zakresie higieny, ochrony środowiska i warunków utrzymania zwierząt – został osiągnięty. Uzupełnienie wykształcenia miało jedynie pomóc rolnikowi w realizacji projektu a nie było celem samym w sobie. Domaganie się zwrotu dotacji tylko z przyczyny zbyt późnego uzupełnienia wykształcenia musi być uznane za niesłuszne.

Doszło bowiem do konfliktu wartości w zasadzie równorzędnych: zasady pacta sunt servanda z podstawową zasadą sprawiedliwości i słuszności. W tym konkretnym przypadku z uwagi na całokształt okoliczności – spełnienia celu umowy w jej gospodarczym aspekcie i ostatecznie wywiązaniu się z opóźnieniem z warunku towarzyszącego jakim było uzupełnienie wykształcenia - pierwszeństwo należy przyznać takim wartościom jak sprawiedliwość i słuszność.

Udzielenie ochrony prawu powódki wywołałoby ujemne skutki dla beneficjenta, odwrotne do osiągniętych już na skutek wykonania przez niego umowy – wprawdzie z opóźnieniem – ale już w całości.

Mając na uwadze powyższe należy podzielić stanowisko Sądu Okręgowego i apelację jako nieuzasadnioną oddalić w oparciu o art. 385 kpc.

Sąd Apelacyjny nie obciążył powódki poniesionymi kosztami procesu za instancję odwoławczą na podstawie art. 102 kpc. Zdaniem Sądu jest to wypadek szczególnie uzasadniony w rozumieniu tego przepisu. Dochodzone roszczenie

powódce służyło, jedynie na skutek uwzględnienia klauzul generalnych Sąd odmówił ochrony. Zauważyć też trzeba, że dochodzenie spornej kwoty było obowiązkiem Agencji, która gospodaruje środkami publicznymi. Agencja aby nie narazić się na zarzut braku dbałości o te środki nie mogła sama decydować czy domagać się zwrotu dotacji czy też nie. Obarczenie jej kosztami procesu w tej sytuacji byłoby nieuzasadnione.